

Tisdagen den 8 maj

Kl. 16.00

§ 1 Ang. domstolarnas ställning i förhållande till den politiska makten

Herr justitieministern GEIJER erhöi ordet för att besvara herr Winbergs (m) den 7 februari framställda interpellation, nr 35, till herr statsministern, och anförde:

Herr talman! Herr Winberg har frågat statsministern om han anser det finns grund för ett påstående att domstolarna i sitt arbete påverkas av politiska värderingar och om han anser att domstolarna också i framtiden skall ha en självständig och oberoende ställning i förhållande till den politiska makten. Interpellationen har överlämnats till mig för besvarande.

Lagstiftningen är ett av de medel som statsmakterna har för att uppnå sina politiska mål. Det är domstolarnas uppgift att tillämpa den av statsmakterna beslutade lagstiftningen. Så till vida är domstolarnas verksamhet ett led i det politiska skeendet.

Lagstiftningen måste utformas så att den ger utrymme för domarens bedömning av olika förhållanden i det konkreta fallet. Det är angeläget att denna bedömning grundar sig på en ingående kännedom om samhällsförhållandena. Det förutsätter att domaren har en allsidig kunskap och erfarenhet av samhällslivets olika skiftningar. Domarutredningen har i uppgift att undersöka hur detta önskemål skall kunna tillgodoses bättre än för närvarande.

Såsom framgår av propositionen med förslag till ny regeringsform anser regeringen att man bör undvika varje risk för politisering av domstolarnas verksamhet. I denna proposition har också de bestämmelser i vår nuvarande regeringsform som syftar till att värna om domstolarnas självständighet och oberoende ställning intagits i sak oförändrade.

Herr WINBERG (m):

Herr talman! Jag ber att få tacka justitieministern för svaret på min interpellation. Den ställdes i början av året mot bakgrund av den diskussion om domstolarnas ställning som då var förhållandevis livlig i olika fora och med hänsyn till att ett meningsutbyte i frågan rimligen också borde förläggas till landets parlament, inte så att riksdagen skulle vara något slags exklusivt forum för ett sådant meningsutbyte men därför att riksdagen heller inte borde ställas utanför det.

Nu har tre månader gått sedan interpellationen ställdes, och debatten är i varje fall för tillfället kanske inte av den relativa intensitet som fallet var då. Efter det att interpellationen ställdes har också det viktiga faktum inträffat att proposition med förslag till ny grundlag lagts på riksdagens bord.

Principfrågan kvarstår emellertid och har samma vikt som förut.

Tisdagen den
8 maj 1973*Ang. domstolarnas
ställning i förhål-
lande till den po-
litiska makten*

Tisdagen den
8 maj 1973

*Ang. domstolarnas
ställning i förhål-
lande till den po-
litiska makten*

Grunden för domstolarnas ställning i vårt land och i andra länder liknande vårt är ju den s. k. maktfördelningsläran som närmast härstammar från Montesquieu.

Jag har i interpellationen påpekat att detta tagit sig uttryck i 47 § i nu gällande regeringsform och att domstolarnas självständiga ställning innebär att de inte vid sin ämbetsutövning får ta order eller lyda anvisningar från t. ex. Kungl. Maj:t liksom att deras lagprövningsrätt har ansetts utgöra den yttersta statsrättsliga garantin för grundlagens upprätthållande och därmed för medborgarnas rättsskydd gentemot den styrande makten som statens representant. Professor P. O. Ekelöf har uttryckt självständighetsprincipen så att om ett statsråd eller en hovrättspresident skulle ta sig före att påpeka för en underrättsdomare hur man väntar sig att han skall bedöma ett visst mål, så har denne att undanbe sig all sådan inblandning i sin tjänsteutövning.

Naturligt nog har frågan om domstolarnas ställning i förhållande till statsmakterna i övrigt ingående behandlats av både författningsutredningen och grundlagberedningen.

Statsrådet hänvisar i svaret till att bestämmelser som skall garantera domstolarnas självständighet i rättstillämpningen har intagits i propositionen med förslag till ny regeringsform, och jag får väl tolka det som ett svar på fråga nr 2 – propositionen förelåg ju, som jag tidigare nämnt, inte när interpellationen ställdes.

Det bör noteras här att grundlagberedningen menar att den kanske viktigaste garantin för att domstolarna skall fullfölja sina uppgifter på ett för den enskildes rättstrygghet tillfredsställande sätt ligger i att de i grundlag tillförsäkras självständighet i sin rättstillämpande verksamhet, vilket ju när det gäller domstolarna betyder så gott som hela deras verksamhet.

Om principen att domstolarna även i fortsättningen skall inta en i förhållande till statsmakterna i övrigt – eller låt oss säga den politiska makten – självständig och oberoende ställning, förefaller det av statsrådets svar och dess hänvisning till förslaget till ny regeringsform som om det nu inte skulle råda några delade meningar. Grunden för principen måste vara det utomordentligt viktiga rättssäkerhetskravet för den enskilde: kravet att lika fall skall behandlas lika, liksom möjligheten att man på grundval av tidigare avgöranden skall kunna förutse utgången av likartade tvister. Domstolen får inte överraska parterna genom sin dom.

Det förefaller mig som om svaret i dag inte går riktigt ihop med ett av justitieministern förra året gjort uttalande av innebörd att domstolarnas självständighet i förhållande till regeringsmakten nu inte har samma betydelse som förr.

I principen om domstolarnas självständighet och oavhängighet ligger rimligen också att de enskilda domarna, vare sig de nu är yrkesdomare eller lekmannadomare, inte vid sina avgöranden får ta ovidkommande hänsyn till vad andra myndigheter eller ta någon hänsyn alls till vad t. ex. de som besitter den politiska makten anser önskvärt i det särskilda fallet. Men i principen ligger också att de inte heller får låta sina privata uppfattningar i skilda frågor, t. ex. politiska, religiösa eller andra åskådningsfrågor få någon betydelse vid avgörandena i det särskilda fallet.

Detta kommer ju bl. a. till uttryck i domareden, inte minst i orden "efter bästa förstånd och samvete i alla domar rätt göra".

I den pressdebatt som pågick vid tiden för interpellationens framställande diskuterades en hel del yttranden från justitieministern eller andra företrädare för justitiedepartementet. Det är fråga om yttranden – några av dem finns också i direktiven för den nya domarutredningen – av t. ex. den innebörden

att det inom domarkåren generellt råder värderingar som inte stämmer med de allmänna värderingarna i samhället,

att det finns risker i ett system där domstolarna står fria och obundna i förhållande till regering och riksdag,

att om domarkåren inte står lojal mot statsmakternas intentioner uppstår en konflikt,

att domarkåren i viss utsträckning är en från samhällslivet i övrigt isolerad grupp,

att oavsättlighetsprincipen för domarna bör behållas närmast av det skälet att man nu ökar anställningstryggheten för andra grupper i samhället, och följaktligen skulle principen inte grundas på rättssäkerhetsskäl,

att det är farligt att inbilla sig att man i domstolen inte hela tiden påverkas av politiska värderingar,

att den som tror att han i sitt domararbete lämnar sina politiska värderingar åt sidan lurar sig själv,

att de olika frågornas alltmer politiska innehåll gör att de som svarar för tillämpningen av de lagar som beslutas av regering och riksdag, dvs. bl. a. de som arbetar i domstolarna, måste mer än förut arbeta i nära kontakt med politikerna och följa deras intentioner,

att det fordras ett samspel mellan politikerna och dem som arbetar i rättsväsendets olika organ, som innebär att de senare inte kan ställa sig utanför eller vid sidan av det politiska skeendet.

Jag är, herr talman, medveten om att tidningsreferat inte alltid ger hela sanningen och att delar av den ibland blir förvanskad, men dessa referat ger tillsammans intryck av en något annan attityd till domstolarnas självständighet än den som t. ex. kommer fram i förslaget till ny regeringsform.

I interpellationssvaret sägs att domstolarnas verksamhet är ett led i det politiska skeendet, därför att domstolarna tillämpar den av statsmakterna beslutade lagstiftningen. Det här blir nästan en semantisk fråga, vad som är politik eller inte, och om man tillhör den riktning i samhällsdebatten som förmenar att allt är politik. Jag tillåter mig ha den uppfattningen – och jag tror att den delas av många både inom och utom domstolarna – att lagtolkning och rättstillämpning inte behöver innebära att detta är en politisk verksamhet.

Herr talman! Jag skall sluta med två konstateranden. Det ena blir att något svar på den i interpellationen ställda frågan, om det kan anses vara någon grund för påståenden att domstolarna i sitt arbete påverkas av politiska värderingar, inte har lämnats. Det andra är att det i svaret i anledning av den andra frågan sägs att domstolarna i framtiden skall verka självständigt ungefär på samma sätt som för närvarande. Men detta

Tisdagen den
8 maj 1973

*Ang. domstolarnas
ställning i förhål-
lande till den po-
litiska makten*

andra konstaterande följs av frågan: Går vad som sägs i svaret egentligen ihop med uttalanden dels att domstolarnas självständighet i förhållande till regeringsmakten inte längre har samma betydelse som förr, dels att domstolarna måste mer än förut arbeta i nära kontakt med politikerna och följa deras intentioner?

Herr justitieministern GEIJER:

Herr talman! Det är väl först att konstatera att herr Winberg tydligen nu har frångått det något suddiga påstående som fanns i interpellationen, där han talar om att det skulle finnas risker för en politisering av rättskipningen. Vad han nu menar med det? Det skulle man gärna ha velat få en förklaring till.

I anledning av vad herr Winberg i övrigt sade vill jag påpeka att det är nog bra att man läser tidningen, herr Winberg, men det finns i varje fall för jurister möjligheter att något lättare få uppgifter om vad som har sagts och sägs från justitiedepartementets sida. Herr Winberg kan t. ex. läsa januarihäftet av Svensk Juristtidning, som innehåller en ganska utförlig analys av och redogörelse för debatten i Finland av den frågeställning som herr Winberg och jag nu debatterar. Där finns bl. a. ett mycket ingående referat av ett anförande som jag höll förra sommaren i Finland. Det är klart att mitt föredrag i Finland kan jag inte begära skall vara känt för herr Winberg, men Svensk Juristtidnings referat av det borde väl herr Winberg i alla fall ha haft möjlighet att ta del av.

Sedan påstod herr Winberg att jag skulle ha sagt att principen om domstolarnas självständighet inte skulle ha samma betydelse i dag. Jag förmodar att herr Winberg i det fallet syftar på mitt anförande i Göteborg när det invigdes en ny kammarrätt, men det har herr Winberg läst illa, för om jag nu får citera ur det så säger jag:

Domstolarna är enligt den klassiska läran från 1700-talet självständiga gentemot regeringsmakten. Regeringen får inte ge direktiv hur domstolarna skall döma. Denna tankegång riktade på sin tid närmast sin udd mot kungamakt och feodalmakt. I dagens samhälle har den inte samma betydelse.

Men det är väl klart, herr Winberg, att vi inte i dag, i det demokratiska Sverige, har samma behov av att åstadkomma skydd emot kungen, och någon feodalmakt har vi i varje fall inte. I dagens demokratiska samhälle har vi ju det skydd för lagstiftningen och för domstolarnas oberoende verksamhet som ligger i den faktiska tillämpningen av vår nuvarande regeringsform och i vad som i det föreliggande förslaget till ny regeringsform är uttryckligen fastslaget om det demokratiska statskicket.

Det citat som herr Winberg anförde om domarnas oavsättlighet tycker jag också var en förvanskning av vad jag har sagt. Jag undrar varifrån herr Winberg har fått det citatet. Det är ju så att i Finland har man diskuterat frågan om inte domarna borde tillsättas på politisk väg i någon form och att det skulle finnas möjligheter att endast ge domarna viss tids förordnande och därefter ompröva om detta skall förlängas. På detta svarar jag att det inte finns någon grund för att man i Sverige skulle diskutera något sådant — så mycket mindre som hela utvecklingen i

Tisdagen den
8 maj 1973

*Ang. domstolarnas
ställning i förhål-
lande till den po-
litiska makten*

Sverige går emot att ge alla anställda ett starkare anställningsskydd. I en sådan situation skulle det väl vara ganska orimligt att diskutera en försvagning av innebörden av den oavsättlighet som domarna har i dag. Jag skulle därför vilja be herr Winberg att närmare studera vad som har sagts i första hand i Svensk Juristtidnings januarinumner.

Det finns inte i vad som har sagts från departementet och inte heller i de direktiv som har getts för domarutredningens arbete något som på något sätt står i strid med de tankegångar vilka ligger bakom det som i förslaget till regeringsform skrivs om domstolarnas verksamhet.

Herr WINBERG (m):

Herr talman! För att börja med oavsättlighetsprincipen vill jag säga att det som jag anförde var ett referat av vad justitieministern hade sagt i Lund. Justitieministern hade där, om referatet är riktigt, precis som nu, betonat att det mera var en anställningstrygghetsfråga än en rättstrygghetsfråga. Jag menar att den väsentliga anledningen till att vi har en regel av innebörd att domarna i princip skall vara oavsättliga är ju hänsynen till den rättssökande allmänheten, som kräver att domarkåren är fristående i förhållande till statsmakten. Det är betoningen av att det mera skulle vara en anställningstrygghetsfråga som jag vänder mig emot. Men om statsrådet nu mer vill betona rättssäkerhetsprincipen är jag nöjd.

Jag tycker också att det är riktigt om statsrådet, som har skett i propositionen om regeringsformen, nu hävdar självständighetsprincipen för domstolarna. Men att döma av de referat som jag sett bl. a. i Svensk Juristtidning av vad statsrådet sade vid invigningen av kammarrätten i Göteborg menar jag, att det finns vissa risker för att statsrådets mening kan tolkas så att innebörden av självständighetsprincipen numera inte är densamma som förut.

Men låt mig, herr talman, komma tillbaka till frågan om de politiska värderingarna, som statsrådet egentligen inte gått in på i denna debatt men som interpellationen berör. Jag vill framhålla att objektiviteten hos domstolarna och frågan om domarna kan påverkas av politiska värderingar är viktiga spörsmål. Men jag undrar om det verkligen finns belägg för att domstolarnas bedömning skulle påverkas av att de vet att en part hyser den ena politiska uppfattningen eller den andra. Jag tror att både yrkesdomare och lekmannadomare i hög grad strävar efter att ha en objektiv inställning i sina mål. Det är naturligtvis för en yrkesdomare lika litet som för någon annan människa möjligt att nå den yttersta graden av objektivitet. Varje tanke, varje ord och varje handling som kommer från vederbörande kommer ju från ett subjekt. Jag menar att i denna fråga är det väsentliga den strävan till objektivitet som finns inom olika utstakade handlingsramar. Jag tror inte att man kan påstå annat än att det är en strävan hos praktiskt taget varje yrkesdomare att vederbörandes politiska värderingar inte skall influera de avgöranden som han måste fatta i sitt arbete.

Enligt min mening finns det anledning att instämma i vad en av våra rättsvetenskapsmän har uttalat, nämligen att den juridiska beslutsfattningsmodellen fyller högre krav på objektivitet inom politiskt beslutade ramar än andra hittills kända förfaranden och att den modellen därför inom

Tisdagen den
8 maj 1973

*Om bättre förhål-
landen för kvinn-
liga intagna på
fångvårdsanstalter*

hela den centrala sektor, där rättssäkerhet och enskilda intressen är aktuella, är vad vi bäst kan använda oss av, under förutsättning att man tillerkänner rättssäkerhet och enskild rätt någon betydelse.

Men också när det gäller lekmanadomarna är det åtminstone min erfarenhet att de i det övervägande antalet fall fyller högt ställda krav på objektivitet i sin rättstillämpning. Våra nämndemän väljs ju av politiska instanser. I och för sig kan man naturligtvis ifrågasätta om det kunde ske på annat sätt – det förekommer väl motioner en och annan gång här i huset om det – men jag tror inte man kan hitta något sätt som skulle vara bättre. Jag måste säga att jag ytterst sällan som ordförande i underrätt har kunnat märka att vederbörande nämndemäns politiska uppfattning har slagit igenom när de skall fatta avgörande i konkreta fall. Det har ju i den pressdebatt som jag tidigare nämnt uttryckts farhågor just för vad man har kallat en ökad politisering av nämnden. Det här är delvis också ett svar på statsrådets fråga om vad jag menade när jag i interpellationen talade om att det fanns risk för en politisering av domstolarnas verksamhet. Jag menar att det inte är någonting att vinna om de olika politiska partierna försökte att på olika sätt binda "sina" nämndemän närmare vid sig, så att de i högre grad än för närvarande skulle känna sig som representanter för ett visst politiskt parti. Jag tror att vi också skall komma ihåg att nämndemännen till skillnad från övriga politiskt valda förtroendemän inte rimligen bör kunna åläggas något politiskt ansvar för de avgöranden som de träffar.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 2 Om bättre förhållanden för kvinnliga intagna på fångvårdsanstalter

Herr justitieministern GEIJER erhöll ordet för att besvara herr Möllers (fp) den 12 april framställda interpellation, nr 79, och anförde:

Herr talman! Herr Möller har frågat mig dels om jag anser att förhållandena på fångvårdsanstalten Hinseberg är olämpliga och för kvinnorna innebär en allvarlig faktisk ojämlikhet i förhållande till läget för män som är intagna på svenska fångvårdsanstalter, dels vilka åtgärder jag avser att vidta för att åstadkomma en rimligare gradvis utslussning av de intagna på Hinseberg, möjlighet till viss separering efter brottskategori och förstärkning av den praktiska utbildningen och dels när placering av kvinnliga intagna i lokalanstalter kan ske.

Det sammanlagda antalet intagna i landets fångvårdsanstalter och häkten uppgick den 1 april 1973 till 5 461. Av dessa var 200 kvinnor. På Hinseberg fanns vid denna tidpunkt 107 intagna, av vilka 75 vistades på slutet och 32 på öppen avdelning. 13 kvinnor var vid samma tillfälle intagna på den öppna tillsynsanstalten Båtshagen, som är belägen i omedelbar närhet av Hinseberg.

Herr Möller framhåller själv en del positiva sidor hos Hinsebergsanstalten, t. ex. dess gynnsamma läge, utbudet av varierande aktiviteter som samtals- och gruppterapi samt tillgång till studier. Utöver detta vill jag framhålla att anstalten byggnadsmässigt är en av våra bästa anstalter.

Tisdagen den
8 maj 1973*Om bättre förhål-
landen för kvinn-
liga intagna på
fängvårdsanstalter*

De intagna bor i paviljonger, var och en med plats för 20 intagna. Klientelet differentieras på olika paviljonger på så sätt att en av dessa förbehålls ungdomar medan en annan är avsedd för allvarligare kriminellt belastade. Flertalet av paviljongerna är nybyggda. En äldre byggnad, som hittills har utnyttjats som öppen avdelning, kommer inom kort att ersättas med en ny. Jag vill vidare framhålla att Hinsebergsanstalten har rikt differentierade sysselsättningsmöjligheter med tillgång till såväl inom- som utomhusarbete. Antalet anställda är större än på andra anstalter av motsvarande storleksordning. Anstalten kommer fr. o. m. den 1 januari 1974 att tillföras en fast anställd psykiater med placering i frivårdsdistriktet i Örebro. Inom kriminalvårdsstyrelsen pågår arbete för att i samverkan med arbetsmarknadsstyrelsen och skolöverstyrelsen ytterligare differentiera den yrkesutbildning som redan bedrivs på anstalten.

Av vad jag har sagt framgår att jag inte delar herr Möllers uppfattning att de intagna på Hinseberg är allvarligt missgynnade i förhållande till de manliga intagna i landets fängvårdsanstalter. Men i likhet med herr Möller anser jag att även de kvinnliga intagna har behov av en gradvis utslussning i samhället. Jag har därför i statsverkspropositionen framhållit att man skall ägna särskild uppmärksamhet åt denna fråga i samband med genomförandet av den kriminalvårdsreform som har beslutats av årets riksdag. Justitiekottet har uttalat att man vid de lokalanstalter som nu kommer att inrättas bör anordna särskilda avdelningar för kvinnor liksom att särskilda frigångshem kan tänkas bli tagna i bruk som lokalanstalter för kvinnliga intagna på orter där antalet dömda kvinnor motiverar en sådan åtgärd. Jag delar justitiekottets uppfattning och vill framhålla att härigenom uppnås en gradvis utslussning och ökade differentieringsmöjligheter. Med hjälp av frigångsinstitutet kan man vidare öka de intagnas valmöjligheter när det gäller utbildning och sysselsättning.

Den tidplan för kriminalvårdsreformens genomförande som har antagits av riksdagen innebär att kvinnoräjonens integrering i det nya regionala systemet skall vara genomförd under en femårsperiod räknad från den 1 januari 1974. Med hänsyn till den vikt som frågan om de kvinnliga intagnas förhållanden måste tillmätas bör reformen i denna del genomföras så snart de praktiska förutsättningarna härför föreligger.

Herr MÖLLER (fp):

Herr talman! Jag ber att få tacka justitieministern för svaret på min interpellation, men jag är inte nöjd med svaret. Justitieministern vill inte anse att de intagna på fängvårdsanstalten Hinseberg är allvarligt missgynnade – även om åtskilligt i själva slutet av svaret är att ta fasta på.

Huvudpoängen i interpellationen var att just genom att det bara finns en anstalt för kvinnliga intagna så sker en faktisk diskriminering. Jag vill fråga justitieministern rakt på sak om inte dessa fyra förhållanden i praktiken verkar diskriminerande:

1. Det gäller en riksanstalt i Västmanland, dit alla kvinnliga intagna i landet förs. Betyder det inte en enorm isolering under fängvårdstiden för dem som bor t. ex. i Norrland eller i Skåneområdet? Närbakten vid både telefonsamtal och permissioner och i fråga om anhörigas besök blir i realiteten nästan strypt.

Tisdagen den
8 maj 1973

*Om bättre förhål-
landen för kvinn-
liga intagna på
fängvårdsanstalter*

2. Motsvarande gäller vid frigivningen och dess förberedelse. Blir det, herr justitieminister, inte oerhört mycket svårare för anstalten och för de intagna själva att söka skaffa fram arbete och bostad då det kan behövas på platser som ligger både 30 och 80 mil från riksanstalten?

3. Genom att praktiskt taget alla kvinnliga intagna är på Hinseberg blir det en för återanpassningen olämplig kategoriblandning som inte finns på manliga anstalter. Frågan är då: Är det rimligt att behöva ha personer dömda till ungdomsfängelse tillsammans med flerfaldigt dömda intagna, och är det rimligt att ha dem som dömts för rattfylleri tillsammans med dem som dömts för mycket svåra narkotikabrott?

4. Att man bara har en anstalt förutsätter ur säkerhetssynpunkt vissa rigorösa krav och att miljön aldrig ändras för de intagna; de blir kvar på samma plats. Är det rimligt, vill jag därför fråga, att ur återanpassnings-synpunkt ha det så, att de intagna berättigat kan skriva: "De manliga intagna har möjlighet att byta anstalt samt att efter viss del av avtjänat straff förflyttas till koloni. Detta för att få ett avbrott i tristessen och lätta på trycket. De s. k. kolonier som vi kvinnor har tillgång till fyller inte den funktion som en koloni skall ha. Dels är de belägna inom anstaltsområdet och dels blir det inget ombyte av miljö, vilket torde vara en av de viktigaste faktorerna."

Herr talman! Kvinnorna är redan faktiskt diskriminerade på en rad sätt i vårt samhälle. Skall de därtill behöva ha det sämre bara därför att de i fråga om antalet dömda är så få, att det bara finns en riksanstalt? Det är problemet i grunden, och det är därför som jag gärna önskar få veta justitieministerns principiella syn på problemen med dessa fyra frågor: avstånden under anstaltstiden, avstånden vid frigivningen, blandningen av alla intagna och en miljö utan starkt hopp om omväxling. Detta är ju kärnfrågorna.

Men synen på allt detta är viktig av ett annat skäl också. Justitieministern säger något mycket bra i slutet av interpellationssvaret, nämligen dels att lokalanstalter skall ordnas ute i landet med avdelningar för kvinnor, dels att kvinnoräjongen skall integreras i det regionala systemet. Det överensstämmer med den syn som jag pläderat för, på grund av en riksanstalts inneboende svagheter, och följdfrågan är då bara: Kommer justitieministern att även när det gäller lokalanstalternas kvinnoavdelningar i viss mån prioritera dessas uppbyggnad? Och den andra följdfrågan blir: Nuvarande förhållanden med avståndsproblemen och med en mycket stor andel narkotikaskadade måste innebära att den personal på Hinseberg som arbetar med frigivningen har en enorm arbetsbörda. Kan därför med tanke på detta klientels svårigheter justitieministern ord om vikten av gradvis utslussning i samhället tolkas så, att en personalutvidgning med tiden kan ske just när det gäller den personal som arbetar med frigivningen?

Herr talman! Tillåt mig några korta sidokommentarer som är på sin plats när det gäller dem som verkligen driver dessa frågor. Jag vill peka på att Fredrika Bremer-förbundets kongress i lördags och söndags behandlade en motion i denna sak och beslöt att ta upp de kvinnliga fångarnas situation till granskning. Mer än andra har Göteborgs-Tidningen väckt en opinion i denna fråga genom den stora reportageserien av

Tisdagen den
8 maj 1973

*Om bättre förhål-
landen för kvinn-
liga intagna på
fångvårdsanstalter*

Lisbeth Brattberg den 12-15 mars i år. Vi har också två andra aktuella belägg. 60-poängsuppsatsen i sociologi vid Örebrofilialen denna vår Kvinnliga brottslingar av Johnny Modigh och Martin Evertsson, tecknar en utförlig bild av de intagnas förhållanden. Det gäller både redovisningar såsom att den slutna delen av anstalten stängs kl. 20 vardag som söndag och helgdag, den statistik som presenteras och diskussionen om just hur återanpassningen måste utformas så att den underlättar ett normalt liv senare. Gösta Fridlunds bok Kvinnor i fängelse, även om den som det står i förordet anlägger partssynpunkter, innehåller också mycket att ta fasta på.

Låt mig slutligen tillägga att anstaltsledningen såvitt jag kunnat se av en rad dokument och andra indicier verkligen vinnlagt sig om att göra det bästa av situationen. Men *ramen* kan vara svår, och det är det vi diskuterar. För det må vara att anstalten ur byggnadssynpunkt är bra och ligger vackert - det senare framhöll jag i interpellationen för att den balansen skulle vara gjord -- men för att ändra på grundbetingelserna och göra det snabbt är jag tacksam för kommentarer av justitieministern till följdfrågorna som nu aktualiserats.

Herr justitieministern GEIJER:

Herr talman! Jag tycker att man ändå kan säga att tankegångarna bakom kriminalvårdsreformen, som riksdagen nyligen har fattat beslut om, går helt och hållet i den riktning som herr Möller anser vara önskvärd och riktig. Men det är ju i sista hand fråga inte bara om vad som är rimligt utan också om vad som är möjligt. Jag tycker inte att jag behöver gå så särskilt djupt in på detta, för det är ju alldeles klart att det finns en gräns för utbyggnaden av lokalanstalter och för vad som är möjligt att uppnå i fråga om kontakter med familj och arbetsmiljö.

Med det ringa antal kvinnliga fångar som vi har finns det ju knappast några ekonomiskt rimliga möjligheter att åstadkomma samma differentiering som vi nu skall genomföra för de manliga fångarna. Herr Möller får väl ändå erkänna att vi redan i dag gjort vad som är möjligt så till vida att kvinnofängelset Hinseberg har den geografiska placering som rimligtvis är möjlig att åstadkomma, när vi nu inte kan tänka oss allför många anstalter för kvinnorna - det ligger ju mitt i det område av Sverige där den största delen av befolkningen finns.

Herr Möller ställde några frågor. Han undrade om inte detta att man bara har en anstalt innebär en ökad isolering i förhållande till familj och miljö. Jo, relativt sett gör det naturligtvis det, i förhållande till vad vi kan göra och tänker göra för de manliga fångarna.

Är det inte svårare att skaffa arbete och bostad, när avstånden är längre till de intagnas hemorter, frågade också herr Möller. Jo, det är det givetvis.

Vidare frågade herr Möller om det inte i och för sig är ett önskemål att vi har minsta möjliga kategoriblandning. Jo, naturligtvis är det det. Jag har också i mitt svar försökt redogöra för hur vi med de möjligheter som står till buds försöker förhindra alltför stark kategoriblandning.

Om jag sedan upptattade de övriga följdfrågorna rätt, så rörde de praktisk-organisatoriska frågor som det närmast ankommer på kriminal-

Tisdagen den
8 maj 1973

*Om bättre förhål-
landen för kvinn-
liga intagna på
fångvårdsanstalter*

vårdsstyrelsen att försöka förverkliga efter de tankegångar som ligger bakom kriminalvårdsreformen. Där vill jag fråga om inte herr Möller delar min uppfattning att vi genom kriminalvårdsreformen verkligen har försökt göra ansträngningar i den riktning som både herr Möller och jag anser vara riktig när det gäller de kvinnliga fångarna.

Beträffande personalen slutligen har jag i mitt svar upplyst om att vi redan i dag har en relativt sett större personal på Hinseberg än vid de övriga anstalterna. Jag vill också göra gällande att det knappast finns något land i världen där personaltäteten är så stor som i Sverige. Vi har ungefär lika stor personal som antalet intagna på anstalterna. I andra länder brukar proportionerna vara en fångvårdare på tre, fyra, fem eller ända upp till tio intagna. Vi har alltså när det gäller personalen redan gjort stora ansträngningar för att tillgodose föreliggande behov.

Herr MÖLLER (fp):

Herr talman! Jag noterar tacksamt justitieministerns erkännande att det av naturliga skäl är betydande svårigheter förknippade med att det för närvarande finns bara en fångvårdsanstalt för kvinnor. Och det gör jag särskilt därför att det i interpellationssvaret står: "Av vad jag har sagt framgår att jag inte delar herr Möllers uppfattning att de intagna på Hinseberg är allvarligt missgynnade i förhållande till de manliga intagna i landets fångvårdsanstalter." Jag tycker därför att det var värdefullt med det besked som justitieministern nu lämnade.

Sedan vill jag svara direkt på justitieministerns fråga om kriminalvårdsreformen. Jag anser att den är en god principiell grund att stå på när det gäller att åstadkomma förbättringar för de intagna kvinnorna.

En av de två viktigaste följdfrågor som jag ställde – som justitieministern inte svarade på – var emellertid vilken snabbhet man kunde räkna med att sådana här lokala anstalter med paviljonger för kvinnorna på en del håll ute i landet kan komma till stånd. Det kan inte vara enbart en administrativ fråga för kriminalvårdsstyrelsen att planera för den saken. Jag vill minnas att det i sammanhanget har talats om ett 15-årsprogram för utbyggnaden av lokaliteterna. Här skulle det därför vara värdefullt att höra justitieministerns mening. Om man prioriterar denna utbyggnad mycket högt och ser den inte minst som en jämlikhetsfråga när det gäller de kvinnliga intagnas situation i framtiden, anser inte justitieministern då att den utbyggnaden är mycket väsentlig i förhållande till mycket annat som också har hög angelägenhetsgrad?

Vad sedan personalen beträffar tog jag bara upp dem som sysslar med frigivningen. All modern kriminalvård skall ju inriktas på återanpassning, och då är det oerhört viktigt att man kan ordna med arbete och bostad åt de frigivna. Det är, menar jag, svårt att ordna med sådant från ett ställe som Frövi i Västmanland, som ligger mycket långt från många av de intagnas bostadsorter. När då i själva interpellationssvaret justitieministern bara hävdar att antalet anställda är större på Hinseberg än på andra anstalter av motsvarande storleksordning har ni i och med det missat en del av själva poängen, nämligen att det "klientel" som finns på Hinseberg är mycket mer svärbearbetat än annat "klientel" på våra fångvårdsanstalter.

Jag skall bara återge ett par meningar ur årsredogörelsen från Hinseberg för 1969. Där heter det att de på Hinseberg är i många avseenden "mer arbetskrävande, mer psykiskt skadade och kräver mer omedelbara åtgärder när det gäller barn och andra närstående än vad fallet är med intagna på en mansanstalt". Härtill kommer, anförts det, att Hinseberg är en riksanstalt med därav följande problem. För övrigt gäller också att en mycket stor andel är narkotikaskadade, vilket gör arbetet mycket svårt.

Därför menar jag, herr justitieminister, att man inte kan se på den renodlade statistiken och säga att antalet anställda per intagna är högt och att på Hinseberg två assistenter sysslar med återanpassningen, dvs. frigivningens problem. Det finns nämligen en besvärlig flaskhals när det gäller att klara de intagnas inpassande i samhället, och man har länge önskat få en personalförstärkning till tre i det här avseendet. Detta kan synas vara ett litet och administrativt problem, men det är i själva verket en kärnfråga när det gäller hur man skall kunna hjälpa kvinnorna.

Till sist vill jag påtala att den bild som ges i interpellationssvaret – att man kanske inte lever i en helt sluten värld på Hinseberg tack vare Båtshagen – blir litet missvisande. Båtshagen är nämligen en skyddsanstalt med 15 platser. Den är avsedd för dem som är dömda till skyddstillsyn, och dessa får tillbringa de två första månaderna där. Denna anstalt tillhör frivården, och det är alltså en anstalt som Hinseberg inte rör över. Man har bara möjlighet att från Hinseberg då och då placera en, två eller någon gång högst tre personer på Båtshagen. Detta innebär i själva verket att Hinseberg är en sluten värld för sina intagna som kanske måste leva fyra år, av ett utmätt straff på sex år, på denna enda plats. Så har de manliga intagna det ofta inte!

Herr justitieministern GEIJER:

Herr talman! För att återkomma till planeringen i enlighet med kriminalvårdsreformen har jag redan i interpellationssvaret upplyst herr Möller om att planeringen skall påbörjas nu omedelbart den 1 juli med sikte på den 1 januari 1974. På grund av frågans vikt för de kvinnliga fångarna är det meningen att man skall ta särskild hänsyn till deras förhållanden vid denna planering. Avsikten är att man under en femårsperiod skall försöka genomföra den nya organisationen. Att själva byggandet av en del av lokalanstalterna kanske kan dra ut längre på tiden – byggandet är planerat för en femtonårsperiod – är en annan sak.

Om herr Möller nu, när han talar om personaltätheten, syftar på frivårdspersonalen vill jag påpeka att huvudtanken bakom kriminalvårdsreformen är att man skall bygga ut frivårdssidan med hänsyn till att vi i dag uppfattar den delen som den viktigaste. Herr Möller vet att kriminalvårdsreformen innebär en kraftig ökning av frivårdspersonalen med ett hundratal personer redan från den 1 juli. Jag håller helt och hållet med herr Möller om att det är där som huvudansträngningarna måste sättas in om vi skall kunna räkna med att nå resultat och minska återfallsbrottsligheten.

Till slut vill jag bara rätta herr Möller beträffande Båtshagen. Man har faktiskt även möjligheter att från Hinsebergs sida placera intagna på Båtshagen, och det sker också.

Tisdagen den
8 maj 1973

*Om bättre förhål-
landen för kvinn-
liga intagna på
fångvårdsanstalter*

Herr MÖLLER (fp):

Herr talman! Jag erkänner att sådan placering – dock i mycket ringa omfattning – på Båtshagen sker; det sade jag t. o. m. Det förekommer att en, två eller tre kvinnor placeras där.

Poängen i det jag anförde om de kvinnliga fångarnas återanpassning när de skall lämna Hinseberg var inte att frivården allmänt i landet skulle rustas upp utan att man har en alltför liten personalstyrka – två assistenter – som sysslar med detta viktiga problem på Hinseberg. Man har t. o. m. delat upp arbetet så att en av assistenterna tar hand om dem som har udda inskrivningsnummer och den andra tar hand om dem som har jämna inskrivningsnummer. Bara det faktum att arbetet ansetts behöva delas upp efter en sådan schablon antyder att personalen är för fåtalig.

Jag tar fasta på justitieministerns uttalande att meningen är att man skall ta särskild hänsyn till kvinnorna när regionalplaneringen sker de närmaste fem åren. Men jag hoppas verkligen – även om vi inte fått något sådant besked i dag – att en motsvarande prioritering görs på regeringssidan när det gäller utbyggnaden av lokalanstalter.

Överläggningen var härmed slutad.

- § 3 Föredrogs och hänvisades motionerna
nr 1980 till utrikesutskottet,
nr 1981 och 1982 till konstitutionsutskottet,
nr 1983 och 1984 till försvarsutskottet samt
nr 1985–1988 till skatteutskottet.

§ 4 Föredrogs, men bordlades åter socialförsäkringsutskottets betänkande nr 24, jordbruksutskottets betänkanden nr 22 och 24, näringsutskottets betänkande nr 46 samt inrikesutskottets betänkanden nr 17 och 24.

§ 5 Anmäldes och bordlades

Lagutskottets betänkande

Nr 17 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition 1973:69 med förslag till lag om ändring i lagen (1970:498) om skydd för vapen och vissa andra officiella beteckningar, jämte motion

Näringsutskottets betänkanden

Nr 47 i anledning av motion om kontroll i vissa hänseenden av nyetablerade företag

Nr 48 i anledning av propositionen 1973:102 om avskaffande av patent- och registreringsverkets samling av anmälningar till aktiebolagsregistret och andra företagsregister

§ 6 Meddelande ang. enkel fråga

Nr 82

Tisdagen den
8 maj 1973

Meddelades att följande enkla fråga framställdes, nämligen

den 7 maj av

Nr 205 Herr *Lorentzon* (vpk) till herr justitieministern om möjlighet för kommuner och landsting att lämna bidrag till internationella humanitära organisationer:

Är statsrådet beredd att ta initiativ till ett skyndsammast möjligt framläggande av förslag till sådan lagändring, att hinder avlägsnas för kommuner och landsting att lämna bidrag till internationella humanitära hjälpaktioner?

§ 7 Kammaren åtskildes kl. 16.47.

In fidem

SUNE K. JOHANSSON

/Solveig Gemert